

Új szintézist!

Számvetés. Közgyűlési beszámoló

Tudományos-technikai forradalom • Közkulturális értékrendváltás • Hazai rendszerváltás • A magyar tudomány és Akadémiánk helyzete • Közgyűléseink

I. AKADÉMIAINK A TUDOMÁNY MŰHELYE • Diszciplinaviták • Intézet-hálózat • Tanszéki kutatócsoportok • Könyvtáraink • A külkapcsolatok reformja

II. MŰKÖDŐKÉPES, RENDEZETT SZERVEZET • Kormány, Országgyűlés, OMFB • A Költségvetés feljavítása • A köztestületiség • Határokon túli magyar kutatók • Területi bizottságok • Akadémiai minősítés • A díjrendszer reformja • Emlékbeszédek: folyamatosság a gondolkodásban • A rendszeresség tudományos hasznáról • Akadémiai Klub • Hagyományunk: az osztálykeret • A vezetésben: kollektív bölcsesség, egyéni döntésképeség

III. AZ MTA A NEMZET TANÁCSADÓJA

IV. AZ MTA A HAZAI TUDOMÁNY ÉRDEKKÉPVISELŐJE • Tudományos érdekképviselő • Szociális érdekképviselő • Nyitás a vállalkozók felé • Nyitás a társadalom felé

V. CSAK SZABADON SZOLGÁLHAT A SZELLEME

Tisztelt Közgyűlés!

A Magyar Tudományos Akadémiának legyen belső rendje, s ennek része legyen az, hogy az elnök rendszeresen, évente egy vagy két alkalommal, a közgyűlésen áttekinti az elmúlt fél, illetve egy év eseményeit tudományban, közéletben. Áttekintést ad a tagtársaknak a vezetőség állásfoglalásairól, beszél a megoldatlan problémákról, a döntéseknél mérlegelt szempontokról, vitára bocsátja a jövő dolgait. Ahogy ezt korábban is mondtam: megállunk, körütekintünk, visszatekintünk, hogy előretekinthessünk. Nem beszámoltatás ez, mondtam 1996 decemberében az egyik újságírónak, amikor faggatott a vezetés úgymond új stílusáról, hanem beszámolás. Vagy inkább számvetés, ami ugyan nincs alapszabályban rögzítve, még csak szokásban sem, de amit az elnök önmagával szemben támaszt követelményként. Kövesse ezen évi-félévi beszámoló-

Az elnök új kötetme: beszámoló

1999. május 3. A közgyűlés előadói beszéde.

ÚJ SZINTÉZIS

Beszérvázlat

1996: A MAGYAR TUDOMÁNY ÚJ KÖRNYEZETBEN

1. Tudományos-technikai forradalom
2. Kulturális értékrendváltás
3. Gazdasági-politikai rendszerváltás

A MAGYAR TUDOMÁNY HELYZETE: labilis

Az MTA helyzete

- átalakítani a szervezetet, hogy képes legyen a kutatás színvonalát, a minőséget erősíteni
- előzmény: autonómia (1994)
- az Akadémia hármaskörű funkciója (1996. december)
 - I. A tudomány műhelye
 - II. A nemzet tanácsadója
 - III. A hazai tudományosság érdekképviseelője
- Közgyűléseink:
 - 1996. december: az Akadémia hármaskörű funkciója, helyünk a nap alatt.
 - 1997. május: intézetkonszolidáció.
 - 1997. december: MTA, a tudomány műhelye.
 - 1998. május: belső szervezeti alternatívák.
 - 1998. december: a magyar tudomány helyzete. (Országgyűlési jelentés) intézetkonszolidáció, beszámoló az MTA 1998. évről

I.

AZ MTA A TUDOMÁNY MŰHELYE

A) DISZCIPLINÁVITÁK

Kulcsfogalmak:

- új, szintetizáló látásmód;
- folyamatosság és megújulás biztosítása (1998–99) (Osztályok szerepe)

B) KUTATÓINTÉZET- ÉS KUTATÓCSOPORT-HÁLÓZAT

- a) Intézetek: alapellátás javítása:
 - 250 millió helyett 1800 millió;
 - fejlesztések (1997–99)

- Az intézethálózat bemutatása (1999)

- Konfliktus: bér, műszer, könyvtár

b) Kutatócsoport:

- a rendszer stabilizálódott (1995–98)

- Konfliktus: dologi ellátás, bér, vidékfejlesztés

C) KÖNYVTÁR (1996–99)

D) TUDOMÁNY VILÁGKONFERENCIÁJA (1997–99)

E) SZERVEZET

- A magyar kutatók civil szervezete.

- Kulcsfogalmak: működőképesség, rendezettség, kiszámíthatóság

1. MTA és országos hatókörű tudományos szervezetek (OM, OMFB, OTKA)

2. Költségvetés rendezése (1997–98)

3. Köztestületiség erősítése:

- közgyűlési doktorok bevonása (1997–98),
- információközvetítés: Akadémia folyóirat (1997), Programfüzet (1997), közgyűlési tagok katasztere (1996) (Élő Akadémia)

4. Határon túli magyar kutatók bevonása (1996–97)

- Domus-program (kultúrnemzeti elv a tudománypolitikában.)

5. Területi bizottságok fejlesztése (1997–98)

- (Regionalitás elve)

6. Doktori Tanács konszolidációja (1995–98)

7. Bolyai-ösztöndíj, az akadémiai minősítés utánpótlása (akadémikus, doktor) (1997)

8. Akadémiai díjrendszer reformja (1998–99)

9. Folyamatosság:

- Emlékbeszéd (1998);

- Az MTA 175 éve (akadémikusok életrajzi lexikona, 1825–1999);

- az egyes szaktudományok fejlődése a 19–20. században)

10. A rendszeresség eszköze: Akadémiai Műhely c. könyvsorozat (Emlékbeszéd, Székfoglalók, Közgyűlési előadások, Tudomány Magyarországon, Almanach, Évkönyv) 1999

11. Akadémiai Klub: igényes szabadidő-eltöltés, személyes kapcsolatrendszer, a hazai elitértelmisség találkozóhelye
12. Osztályok erősítése; bizottságok rendezetlensége
13. Kollektív elv a vezetésben

II.

AZ MTA A NEMZET TANÁCSADÓJA

A) STRATÉGIAI KUTATÁSOK AZ MTA-N

1. Konferenciák (700 fő)
2. Könyvsorozat (19 kötet)
3. Ezredforduló c. folyóirat (56 000 példány)

B) AD HOC SZAKMAI TANÁCSOK

C) MAGYARORSZÁG – 2000 (Szerkesztőbizottság 1999)

1. Magyarország az ezredfordulón I–VII. kötet (Szerkesztőbizottság 1998–99)
2. A magyar állam alapítása. (Szerkesztőbizottság 1998–99)
3. Magyarország és a magyarság a jövő Európájában. (A Stratégiai Kutatások zárókonferenciái)

III.

AZ MTA A HAZAI TUDOMÁNYOSSÁG ÉRDEKKÉPVISELŐJE

A) A TUDOMÁNY EGYETEMES ÉS HAZAI ÉRDEKEINEK MEGFOGALMAZÓJA

- Országgyűlési jelentés, 1996, 1998. Tudomány az új politikai közegben. (Az MTA a kutatói önelvűség védelmezője)

B) TUDOMÁNY ÉS TUDOMÁNPOLITIKAI HELYZETELEMZÉS (A kutatók maguk is szóljanak bele.)

Tudomány és tudománypolitika Magyarországon az ezredfordulón I–III. kötet.

1. A tudomány helyzete Magyarországon (1997–99)

2. Tudománypolitika (1998–99)

3. A hazai kutatásszervezet katasztere (1998–2000)

Európai integráció és kutatásszervezet. (Kezdeti lépések)

C) A KUTATÓI TÁRSADALOM.

AZ EMBEREK ÉRDEKE.

1. akadémikusi pótlék (1996–97)
2. doktori pótlék (1996–99)
3. a kutatói életpálya (fiatal kutatók arányának javítása, Bolyai-ösztöndíj, nyugdíjas doktorok) (1997–99)
4. konfliktus: bérhelyzet

D) TUDOMÁNY ÉS AZ ÚJ GAZDASÁGI KÖZEG

- Vállalkozói szféra
- Első lépések: adókedvezmény (1998-tól), díjrendszer (1997–98), intézeti kapacitások közvetítése (1998-tól)

E) TUDOMÁNY ÉS TÁRSADALOM

(„Tudásalapú értékrend”. A tudomány érdekképviselete a társadalom felé. „Nytott Akadémia”.)

1. Médiapolitika (1997)
2. Magyar Tudomány Napja (1997)
3. Akadémiai Klub (1999) építve az Ismeretterjesztő Bizottságra, a Tudósklubra, kerekasztal-konferenciákra.

*

AZ MTA HÁRMAS FUNKCIÓJA:

- I. A tudomány műhelye
- II. A nemzet tanácsadója
- III. A hazai tudományosság érdekképviseelője

Kulcsfogalmak, 1999:

- Folytatás
- Befejezés
- Újat kezdés

A jövő: a tudomány sem tud minden kérdést, bajt megoldani. De a tudományos megközelítésé aránylag a legkisebb kockázat.

„Szabadon szolgál a szellem”

Hároméves számvetés kat *háromévenként* számvetés, visszatekintés egy nagyobb periódusra, s előretekintés több évre. *Számvetés és tervezés.* Számvetés és tervezés a tudomány újabb fejlődéséről a világban, az azon belül elfoglalt helyünkről, majd konkrétan kutatásszervezetünkről, Akadémiánkról. A teendőkről.

Új szintézist! Új szintézist! – írtam fel címként előadásom vázlatára, amely előadásomban az elnökség előtt áttekintettem a közgyűlés által választott vezető testületek tevékenységét az elmúlt három esztendőben. S ez mostani közgyűlési számvetésem címe is. Új szintézisre van szükség a kutatói gondolkodásban ahhoz, hogy megértsük korunk kihívásait, s válaszokat fogalmazzunk meg rájuk. Három ilyen kihívásról beszélünk az 1996. decemberi közgyűlésünkön,* amely az ezredfordulón részben a világ, részben a magyar kutatói társadalom elé tornyosul. Ezek: 1. a világban lejátszódó újabb *tudományos-technikai forradalom*, 2. az ezzel együtt járó *értékrendváltás* a mindennapok kultúrájában, és 3. a Közép-Kelet-Európában és Magyarországon lejátszódó *gazdasági-politikai rendszerváltás*.

A kihívások A kihívások sorrendisége és hogy melyik mikor kezdődött – történelemszerűen mondok, őszintén – nagyon nehezen állapítható meg.

TUDOMÁNYOS-TECHNIKAI FORRADALOM

„Kezd” a technika? Nézzük csak a tudományos-technikai forradalom kibontakozását az elmúlt harminc esztendőben! Vajon a technikával kezdődött, az iparral? Vagy a közkulturális szférában az emberi mozzanatok, az új viselkedésformák megjelenésével? Vagy pedig a tudományok belső fejlődésével és ezek alkalmazásával? Ez utóbbiról szólva, a tudomány történelmét figyelve, kiindulhatunk akár a kutatáson belüli tényezőkből. Hiszen látjuk, hogyan fejlődött ki az utóbbi száz esztendőben a tudományok előrehaladásából a mai tudásalapú társadalom. A század első felében a fizika az anyag szétbontásával, majd utána a kémia az anyag alkotóelemeinek másként való összerakásával, azután a biológia, végül pedig az informatika, a csodálatos chip-világ átformálta századunk közemberének és kutatójának gondolkodását is. Az anyag – az élettelen és élővilág anyagának – alkotóelemeire bontásával párhuzamosan kialakuló technika – az automata gépsoroktól a lézertechnikáig, a kezdeti gyógyszer- és műtrágyagyártástól a mai bonyolult vegyiparig, a molekuláris biológia hőskorától a mai géntechnikáig – nélkülözhetlenné tette a tudományt a köznapi életben.** De ez az elméleti és alkalmazásbéli fejlődés a kutatói gondol-

* Vö. 1996. december 12. „Tudományos-technikai forradalom – tudománypolitika – Akadémia”.

** 1998. január 3–4. „Korunk tudományáról (Naplójegyzetek)”.

kodástól ma mindezek átlátását, szintézisbe foglalását is megköveteli. Mi a közös az anyagi világban, hol van a szellemi mozgatók szerepe?

És ne titkoljuk: nehezen teszünk eleget az új keletű szintézis igényének. (Új keletű, mert a szintézis újra és újra jelen volt és van a kutató, gondolkodás évezredes történelmében.) Napjaink szintetizáló gondolkodásának legnagyobb akadálya: míg mi diszciplinakeretekben, *diszciplínák* szerint szervezett intézetekben tevékenykedünk, addig a világ kihívásai *problémaközpontúak*. Ez azt is jelenti, hogy az új szintézis igénye nemcsak a kutató, hanem a kutatásszervezet irányában is megjelenik, annak átalakítását is kívánja.

KÖZKULTURÁLIS ÉRTÉKRENDVÁLTÁS

A második kihívás, amelyről három évvel ezelőtt szóltunk, a világszer- te tapasztalható *közkulturális értékrendváltás*. Amelyre nekünk, legalább Európában, fel kell figyelnünk. A tudásalapú társadalom kiépüléséről van szó, amely éppen a *tudományok* és az *információközvetítő* eszközök találkozásának a terméke. A tudományos gondolkodás egyre szélesebb körben érvényesül, mindenekelőtt az iparilag-technikailag fejlett világban. (Hadd tegyem hozzá, nemcsak az értelmiségi szférában, hanem a háziasszonyok világában is. A számítógép, a televíziózás, a mobiltelefon, a mosó- és mosogatógépek, robotgépek szintjén.) De képessé tesszük-e a társadalom széles köreit arra, hogy ne csak használják, hanem meg is értsék e csodagépek működési elveit? És ezen eszközök tényleges szerepét az emberi életben? Hogy megértsék: nem az eszköz a cél, hanem a teljes emberi élet megélése. Amit az eszközök csak elősegítenek.

*Tudásalapú
társadalom*

Az a glóbusz szintű kulturális forradalom, amely az informatikai eszközpark segítségével kibontakozik, világméretű versenyt alakít ki a civilizációk, az állampolgári, a nemzeti közösségek, sőt az egyének szintjén. Az egyén, a lokális társadalom – így a magyar társadalom – versenyképessége attól függ, mennyire tudjuk elfogadtatni az emberekkel, hogy a tudás értékrendteremtő tényező.*

*Kulturális
forradalom*

Am ha a társadalom szociális-kulturális szétszakadása folytatódik, akkor a leszakadók gondolkodásában felerősödik a mindig is jelen volt tudományellenesség. Megjelenik a félelem a tudománytól. Az át nem látott, meg nem értett elvek alapján működő gépektől, eljárásoktól való ösztönös, nagyon is emberi félelem. Sem mint a tudomány munkásainak, sem mint korunkat megélő és alakító polgároknak nem mindegy, hogy a közkulturális értékrendváltáskor – értékrendteremtéskor vagy -rombo-

*Félelem
a tudománytól*

* Vö. 1996. december 6. „Új értékrend teremtése”; 1999. november 3. „Nyitás a társadalom, a közélet, a vállalkozók felé”.

laskor – mennyire tudjuk *a tudomány előrehajtó voltát érvényre juttatni*, és mennyire tudjuk a tudomány érdekeit, *kutatásszervezete értelmét* láttatni, elfogadtatni.

Kedves Kollégák!

*Az új
jelenségek*

Meg kell találnunk, meg kell fogalmaznunk Akadémiánk helyét ezen új körülmények közepette! Az új jelenségek Meg kell találni a kutatói munka és a kutatásszervezet helyét a világban zajló *tudományos-technikai forradalom*, a *kulturális értékrendváltás*, a *gazdasági-politikai rendszerváltás* folyamatában. Egyrészt elemeznünk kell e folyamatokat: mi történik a kémikus, a fizikus, a biológus, a mérnök, a társadalomkutató saját szakmájában, milyen új helyzetet idéznek elő az új körülmények a *napi szakmagyakorlásban*? Mennyire változik meg a kutatásszervezet és tudománymenedzselés célja az új világban? Másrészt le is kell írni a társadalom részére az új jelenségeket.

*Diszciplináris
határok
széttörése*

Mindehhez azonban új, szintetizáló látásmódra van szükségünk. Részben saját szakmánk egészét kell átlátni ahhoz, hogy megfogalmazzuk a szakmagyakorlásban végbemenő módszertani és kutatásszervezeti igényeket. Részben túl kell lépni a diszciplináris határokon, hogy megértsük az utóbbi évtizedek technikai, gazdasági és közkulturális változásait. Az utóbbi fél évszázad kutatói magatartását kell felülbírálni: a korszak egyoldalú pozitívizmusa, a részlettémákban való elmerülést. Ez ma már eredménytelen. Felül kell vizsgálnunk egész minősítő rendszerünket, amely a részletkutatás *egyoldalú* kultuszára ösztönöz, és amely nem tekintette komoly kutatói célnak a szintézist. Új harmóniát kell találni – írtuk tavaly év elején egy kéziratunk bevezető mondataként – a részlettanulmányok és az összefoglaló gondolkodás között. És meg kell kísérelni közelíteni egymáshoz a természet- és társadalomkutatói gondolkodást is.

HAZAI RENDSZERVÁLTÁS

Piacgazdaság

A harmadik kihívás a magyar tudomány számára: Magyarországon *gazdasági, politikai és szemléleti rendszerváltás* zajlik. De milyen kihívást jelent a piac, a versenyszféra a természet-, a műszaki, illetve a társadalomtudományok számára? Mit finanszírozzon az állam, és mit a piac? Hogyan változik a piacgazdaságban alap- és alkalmazott kutatások viszonya?

A többpártrendszerben hol van a kutató értelmiség közéleti szerepe? A tudomány intézményei – a kutatóintézetek, tanszékek, folyóiratok vagy éppen Akadémiánk – hogyan találják meg a függetlenség és a közéleti aktivitás harmóniáját? Miként lehet a tudománypolitikát alakító

kormányokkal és ellenzékkel elfogadtatni a tudomány nemzetstratégiai voltát és kivonni ezzel a napi pártpolitikai küzdelmekből. Egyáltalán, hogyan csinálhatunk országos és intézeti szinten kultúr- és tudománypolitikát annak érdekében, hogy a magyar kultúra része lehessen a határon kívül élő, magukat magyarnak valló milliók kultúrájának?

És mit tegyen a tudományos értelmiségi a *szemléleti rendszerváltás* közepette? Újra kell fogalmaznunk tudomány és közösség, kutatás és ismeretterjesztés viszonyát. Birtokba kell vennünk az informatika és a tömegkommunikáció kínálta új eszközöket: a televíziót, a rádiót, a napisajtót. Fogalmi világunkat rendezni kell, hogy ne csak szaktársaink, de a széles közönség részére is világossá tehessük eredményeinket, és magyarázatokat tudjunk adni az emberek napi kérdésállításaira.

*Szemléleti
rendszerváltás*

Ezért mondogattam azt oly gyakran az elmúlt esztendőkből: *új szintézisre van szükség*. Az informatika kora, az azt jellemző tudományos-technikai forradalom, a fizikai és szellemi eszközváltás, a társadalmi-tömegkulturális forradalom kívánja ezt tőlünk, kutatóktól.

*A szintézis
kényszere*

Ezeket a témákat, ilyen gondolatokat vezettem elő három évvel ezelőtt, az elnökké választásomat követő hetekben tagtársaimnak.

A MAGYAR TUDOMÁNY ÉS AKADÉMIÁNK HELYZETE

1996 nyarán, konzultálva több tucat tagtársammal, osztályelnökökkel, az elnökség, a Vezetői Kollégium tagjaival, az első kérdés, amelyet vitattunk, az volt: *milyen is a magyar tudomány helyzete?* Akkor, 1996-ban fogalmaztuk meg – amelyet most, a legutóbbi közgyűlésen megtárgyalt 1998. évi országgyűlési jelentés azután már tényekkel is alátámasztott –, hogy a magyar tudomány helyzete *labilis*.* (Én inkább metastabilnak mondom, mert gyenge a kutatásszervezet ellátottsága, de erős a szürkeállomány.) Még nincs válság, mert szürkeállományunk még erején felül teljesít, de a magyar tudományos üzem válságba juthat, amennyiben a kutatási, publikálási feltételeken nem javítunk. Az 1998. évi jelentés számai beszédesek ezen ellentmondást illetően: a magyarországi természettudományok a világ citációs rangsorában a 22., míg a publikációk számát tekintve a 30. helyen állnak. Tudottak, hogy néhány társadalomtudományi ág, ahol ezen citációs indexeket nem tudjuk alkalmazni, szintén a világ élvonalába tartozik. Köztudottak a közgyűlés előtt a magyar kutatók *nemzetközi elismerései*: Lovász László Wolf-díja, más akadémikusaink Herder-díja és egyéb nemzetközi eredményei, hazai Széchenyi-díjai. Vagyis: a szürkeállomány még mindig erős. Ezért tehát – vontuk le a következtetést 1996-ban – a szervezetet kell javítani, átalakítani a világ-

Labilitás

*Nemzetközi
elismerések*

* Vö. 1998. december 7. „Állandóság és reformkészség”.

ra nyitottság, a piacgazdaság, a többpártrendszer, az új társadalmi kihívásoknak megfelelően, hogy ez képes legyen az erők megtartására, a kutatás színvonalának, minőségének erősítésére. Legyen képes a magyar kutatásszervezet a meglévő szürkeállomány menedzselésére. Ezért kezdtük programunkat a tudománypolitikai alapelvek kialakításával, az intézet-hálózat reformjával, az Akadémia új célrendszerének meghatározásával.

MTA: civil szervezet És milyen az *Akadémia helyzete?* – tettük fel a kérdést ugyancsak 1996 májusában–júniusában. Az Akadémia helyzete biztos, törvényes alapokon nyugszik – mondtuk –, hiszen az 1994. évi törvénnyel autonómiája jogi értelemben biztosítva lett. Legyen Akadémiánk modern civil szervezet, amely maga határozza meg feladatait, belső rendjét a számára törvényben biztosított keretek között. Olyan országos hatókörű civil szervezet, amely költségvetési támogatás fejében *közfeladatokat* lát el.

Közfeladatok De melyek legyenek e közfeladatok? Ezek bizonyos körét a törvény megszabja, de lehetőséget ad a saját feladatállításra. Akkor, 1996 nyarán a különböző körű konzultációk eredményeként alakult ki a vélemény az ezredforduló Akadémiájáról. Az Akadémia működését *hármass funkció* határozza meg. Egyrészt az Akadémia legyen – ahogy eddig is volt – a *tudomány műhelye*, másrészt legyen a *nemzet tanácsadója*, harmadszor pedig legyen a hazai tudományosság *érdekképviselője*. (Emlékeztünk, hogy 1996. decemberi közgyűlésünkön – áttekintve a világ és a hazai új körülményeket – rögzítettük ezen alapelveket.) És ezután kezdődött el a következtetések levonása, a konkrét célok meghatározása és a végrehajtás.

KÖZGYŰLÉSEINK

Csak röviden emlékeztetnék arra, hogy az elmúlt két és fél esztendő közgyűlései azokkal a koncepcionális kérdésekkel foglalkoztak, amelyek a régi-új alapelvekből, az újrafogalmazott feladatok teljesítésére irányuló erőfeszítésekből keletkeztek.

Az 1996. decemberi közgyűlés az Akadémia hármass funkciójával, a világhívások közepette a „helyünk a nap alatt” kérdés megválaszolásával foglalkozott.*

„Helyünk a nap alatt” Az 1997. májusi közgyűlésünkön hosszú, tartalmas vita követte az elnöki előterjesztést tudománypolitikáról, Akadémiáról, amikor az intézet-hálózat jövőképevel, konszolidációjával, a magyarországi kutatóbázis rendjével foglalkoztunk.** Az 1997. decemberi közgyűlésen az Akadémia

* 1996. december 12. „Tudományos-technikai forradalom – tudománypolitika – Akadémia”.

** 1997. május 12. „A kutatóhálózat konszolidációjának alapelve”; 1997. május 13. „Szakszerűen cselekedni, elemezni”.

új belső rendjét tárgyaltuk. És azt, hol helyezkedik el Akadémiánk – intézethálózatunk, osztályszerkezetünk, minősítési rendszerünk – a hazai tudománypolitikában. Vagyis érdekképviselési funkcionokról és a nemzeti tanácsadói szerepünkről vitatkoztunk.* Jelezve: 1997 a tudománypolitika éve volt, a következő év pedig legyen a tudományos tervek, a diszciplinaritás éve.

1998 májusában, tagválasztó közgyűlésünkön a jövő Akadémiájáról beszéltünk az új európai uniói tudományszervezetben, és ismét a belső szervezeti alternatívákról.**

Az 1998. decemberi közgyűlésen a magyar tudomány helyzetéről Akadémiánkon, az intézetkonszolidáció eredményeiről és folytatásáról, a belső szervezeti rendről tárgyaltunk.***

I. AKADÉMIÁNK A TUDOMÁNY MŰHELYE

Tisztelt Közgyűlés!

Azt hiszem, akkor járunk el helyesen, ha az elmúlt három év történéseit összefoglaló elnöki beszámolót is ezen, az Akadémiánk hármas funkcióját jelölő témák köré csoportosítom. Hiszen e három funkció foglalta keretbe napi tevékenységünket is.

*Különböző
kutatási
ágazatok*

Azt mondtunk 1996-ban: a magyar nemzet és a magyar tudomány szerencsés, amiért olyan tudományos akadémiaja van, amelyben a legkülönbözőbb szaktudományok vannak jelen. S szerencse, hogy ez az Akadémia szervezetenként még nem esett annyira szét, mint amennyire például a volt szocialista országok akadémiai. Így kiindulópontja lehet azon elképzelésnek, hogy közelítsük egymáshoz a különböző szaktudományokat. Ezért is kulcsfogalmunk a mai előadásunkban: *a szintetizáló látásmód*. Ennek megteremtésére szeretnénk elsősorban „használni” Akadémiánkat.

DISZCIPLÍNAVITÁK

Akadémiánk műhely jellege intézményesen mutatkozott meg az 1998 tavaszán megkezdett *diszciplínavitákban*. (Emlékeztetőül idézem csak indítékaimat: világszerte *felbomlottak*, átjárhatókká váltak *a diszciplínák keretei* – mondtuk. Új szintézisre van szükség, amely Magyarországon is bizonyos kutatási ágazatok fejlesztését kívánja. E fejlesztése-

* 1997. december 15. „Folyamatosság és megújulás”.

** 1998. május 5. „A jövő Akadémiája”.

*** 1998. december 7. „Állandóság és reformkészség”.

Merre megy a világ? ket csakis a szakmai, diszciplináris közösségek vitái után lehet megállapítani.) Az osztályok keretében lefolytatandó diszciplináritáknak a következő kérdésekre kellett választ adniuk: merre megy a világban az adott szaktudomány? Mit kíván a diszciplinától a magyar nemzet érdeke? Mit érdemes Magyarországon a diszciplinán belül fejleszteni? Hogyan néz ki – és a kívánthoz képest milyen szinten áll – a magyarországi kutatói bázis.*

Tudományról beszélünk A diszciplináriták eredményesen lezajlottak. Tanúsítják ezt az elkészült kéziratok, melyek nagy részét magam is olvastam, és tanúsítják az osztályelnökök beszámolóí. Számtalan új módszertani kérdést tűztek napirendre. És általában arra ösztönözték osztályainkat és kutatói közösségeinket, hogy összeföveteleiken végre ne formális adminisztratív kérdésekről, hanem a tudományról beszéljenek.

INTÉZETHÁLÓZAT

Akadémián belül Akadémiánknak mint tudományos műhelynek egyik legnagyobb erőssége a *főhivatású intézethálózati és kutatócsoporti rendszer*. (Nagy eredménye a korábbi vezetőségnek, hogy megmentette a kutatóhálózatot, s elhárította azokat a törekvéseket, amelyek e hálózatot az Akadémiától függetlenül – akár egyetemekhez, akár netán önálló intézetek együtteseként, de lényegében a végrehajtó hatalomhoz csatolva – kívánták volna működtetni.) Az utóbbi év vitáin sikerült elfogadtatni: a kutatóintézetek legmegfelelőbb szakmai felügyeleti kerete a tudományos osztály, illetve az akadémiai kutatói közösségek saját fórumai (pl. Akadémiai Kutatóintézetek Tanácsa – AKT).

Nem injekció Nem tagadhatjuk, hogy az 1990-es évek első felében, mindenekelőtt a *piacgazdaságra* való áttérés következményeként, intézethálózatunk megrendült. Amikor 1996-ban elnökké választottak, a közgyűlés azt sürgette, hogy szerezzünk az intézethálózatnak 500 millió forint rendkívüli támogatást. Mi azt mondtuk 1996 nyarán: nem foltozásra, *nem injekciókra* van szükség, hanem konszolidációra. Konceptiózusan felül kell vizsgálni egyrészt azt, hogy mely területen van szükség egyetemi tanszéktől független kutatóintézetre Magyarországon, másodsor, meg kell vizsgálni, hogy melyek azok a területek, amelyeket versenyképesen tudunk művelni, és azt feltétlenül támogatni kell. Harmadik szempontunk pedig az volt – emlékezhetnek, az 1997. május 12-i közgyűlésen szóltunk erről részletesen –, hogy a minőség szempontjai legyenek a mérvadók a megmaradásról, illetve a megszüntetésről való döntéskor. És ehhez kérjünk 1800 millió forintot hároméves bontásban.

* Vö. 1998. március 4. „Diszciplináriták indítása”.

Miután a Tudománypolitikai Kollégium, illetve a kormány egyetértését megszereztük a kutatóhálózat felülvizsgálatához és az anyagi támogatáshoz, küldte ki az 1996. december 12-i közgyűlés az ún. *Konzolidációs Közgyűlési Bizottságot*. Tagjai az elnök, a három alelnök, a főtitkár, a főtitkárhelyettes és a három AKT kuratóriumi elnök. (A bizottság működését az elnöki-főtitkári apparátus és a két tudományági főosztály biztosította.)

Konzolidáció

A Konzolidációs Bizottság elnökeként is már három közgyűlésen terjesztettem elő beszámolót. Ezekben elsősorban szervezeti, gyakran a pénzfelosztás kérdéseiről szóltunk. (Mivel közgyűlési döntést kívántak a szervezeti témák.) De rejtve maradtak a közgyűlés előtt azok a valós és nagyon is tartalmas *szakmai viták*, amelyek egyes tudományágak, szaktudományok helyzetéről, már-már tudományfilozófiai kérdésekről folytak részben az osztályokon, részben pedig a Konzolidációs Bizottság, valamint az elnökség ülésein. „A kémia, a fizika jelenlegi állapota és kívánt súlya a magyarországi kutatásszervezetben”; „A műszaki fizikai alkalmazott kutatások kapcsolódása”. Mi kíván önálló intézetet, netán milyen típusú alkalmazott műszaki-fizikai kutatásokat kell egy intézeti központba kényszeríteni? Szükséges-e és hogyan hajtható végre Magyarországon az élettudományok súlyának növelése a kutatóhálózaton belül? Lehet-e egyáltalán ilyen kérdéseket fölvetni? Ezeket a vitákat követve mondtuk már az 1997. decemberi közgyűlésen: az intézetkonzolidáció eredményes és konszenzusos befejezése csak akkor képzelhető el, ha mind többet beszélünk a tudományról. Mert ez szükséges a továbblépésekhez, a fejlesztésekhez, az Akadémián kívüli országos átvilágításhoz. Miután megvitattuk 1997-ben az alapellátás részleteit, döntöttünk a követendő elvekről, beszéljünk most már az egyes szaktudományokról!*

Szakmai viták

A közgyűlésen hallhattak anyagi, technikai jellegű a problémákról. Arról, hogy üres, elhagyott, lepusztult épületek vannak a központi fizikai kutatóintézetekben, hogy rossz a meglévő kutatóbázis kihasználtsága, hallhattak a könyvtárhálózat leromlott állapotáról. De keveset beszélünk a közgyűlésen azokról a belső vitákról, amelyek kimondottan *szakmai és szakmai-stratégiai jelleggel bírtak*. Most, amikor két esztendő távlatából visszatekintünk ezekre, el kell mondani: e viták során legalább olyan helyet foglalt el a szakmai problémák távlatos tárgyalása, mint az intézeti érdekérvényesítés.

Ennek a szellemnek volt köszönhető, hogy a konzolidáció keretében egyetértően tudtuk indítani a *fejlesztéseket*. Amikor a vízgazdálkodás, a környezetvédelem, az informatika, a területfejlesztés, a társada-

* Vö. 1997. december 15. „Folyamatosság és megújulás”; 1998. január 5. „Korunk tudománya”; 1998. január 6. „A főhivatású állami kutatóintézetek finanszírozása”.

- Fejlesztések* lomtudományokon belül a nyelvtudomány, a kisebbségkutatás fejlesztéséről szoltunk, akkor is felülemelkedett a bizottság a napi pénzosztási harcokon, és csapattá kovácsolódva tudott magasabb szempontokat követni. (A sajtó természetesen nem a szakmák stratégiai megfontolásaival foglalkozott, hanem a ki kinek mennyit ítél, kinek a céhbéli barátja vagy melyik szakmai csoport járt jól vagy rosszul a konszolidációs folyamatban kérdésével.)
- Alapellátás-javítás* A konszolidáció első szakaszában az alapellátást kívántuk rendbe hozni. Ez részben sikerült. Ismeretes tagtársaim előtt, hogy 1996-ban a béren felül mindössze 250 millió forint jutott az intézethálózatban kutatásra. Mára ez az összeg 1540, illetve 1800 millió forinttal növekedett. De ma már, 1999-ben látszik, hogy az ún. *alapellátás* biztosítása is csak részlegesen sikerült. A finanszírozásban most jelentkeznek a korábbi évtizedekben elszenvedett presztízsveszteségeink kihatásai: az, hogy a telephelyfenntartás, a bérek, a műszerezettség költségei teljesen összekeveredtek, hogy a rendkívül alacsony béreket is csak az alapellátás egyéb költségeinek rovására lehetett biztosítani. Nemcsak a pénz volt kevés, hanem a finanszírozás belső szerkezetében is rendetlenség uralkodott. Nem tudtuk, mi a sok, mi a kevés. Ezek a kérdések – a finanszírozás rendbetétele – vitakérdések.
- Feloldatlan feszültségek* Voltak tehát eredmények, nem lebecsülendő eredmények, de vannak feloldatlan feszültségek is az intézetekben, amelyek megoldására csak a következő években kerülhet sor.
- Kevéssé valósult meg az a vágyunk is, hogy erősítsük a kutatóhálózaton belüli tudományos együttműködést. *Átbeszélni egymás szakmájába, virtuálissá tenni a diszciplináris határokat* – ez is célja lehet az intézetkonszolidáció későbbi szakaszának. Kérdés, hogy nyújt-e lehetőséget ezen interdiszciplináris együttműködésre a központok rendszere. A fizikai kutatóközpont, az SZBK példája azt mutatja: igen. De vajon eredményes lesz-e a Kémiai Kutatóközpont és a – remélhetőleg még az év során a Várban létrehívandó – Társadalomtudományi Központ.* A Szegedi Biológiai Központ modelljét magam is többször tanulmányoztam. Ott működőképes a központi telephelyet racionálisan üzemeltető szervezet, amely egyben közelíti is egymáshoz a részdiszciplínákat.
- A központok*

TANSZÉKI KUTATÓCSOPORTOK

Az intézetkonszolidációs folyamat részkérdései mellett nagy volt az érdeklődés közgyűléseinken a *tanszéki kutatócsoportok* iránt is. Érthető, hiszen az alapellátás javítása csak az akadémiai intézethálózatra terjedt

* Vö. erre 1998. július 6. „Társadalomismeret, társadalomtudományok az ezredfordulón”.

ki. Alapelvünk szerint viszont az intézetkonszolidáció első szakasza a bérrendezést nem foglalta magában. Márpedig a kutatócsoportok esetében az MTA csak a bért biztosítja, a dologi és egyéb kutatási költségek a befogadó egyetemet, illetve gyűjteményt terhelik. (Így a kutatócsoportok kiestek a konszolidációs folyamat jelenlegi szakaszából. Majd a bérrendezésnél természetesen sorra kerülnek.) Az egyetemek viszont azt szeretnék, ha az Akadémia az alapfinanszírozásból is átvállalna részesedést. Vagyis szeretnék a kutatócsoportok fenntartásának minél nagyobb hányadát az Akadémia költségvetéséből megszerezni. Tény, hogy a tanzsékek ellátása is nyomorúságos.

Bérhiány

Az is tény, hogy mi a kutatócsoportokban a modern, *mobil kutatás-szervezeti egységek* lehetőségét látjuk, ezért ragaszkodunk fenntartásukhoz. Egyetem, Akadémia egyaránt. Ezért 1997 őszén javaslatot tettünk a művelődési és közoktatási miniszternek: 1. közösen emeljük meg az e célra jelenleg fordított mintegy 700 millió forintos keretet másfél milliárd forintra, 2. tegyük lehetővé, hogy matching foundként az üzleti szféra is pályázhassa az akadémiai kutatócsoportokat, 3. preferáljuk a vidéki egyetemeket, vállalatokat, azaz, ha vállalják a dologi (telephely, műszer, egyéb kutatási) költség biztosítását, hosszabbítsuk meg a szerződést. (Megtartva az időről időre, 4-5 évenkénti újrapályázás feltételét.) Sajnos, e terv, amelyet a közgyűléssel is ismertettünk és amelyet az elnökség melegen támogatott, nem valósult meg.

A jövő: mobil szervezet

Sikerként könyvelhetjük el tehát az 1995–98 között bevezetett pályázati rendszert, ami az alapja annak, hogy a legfrissebb témákhoz rendeződjenek új kutatási egységek, de gyengénk, hogy a kívánt preferenciákat itt sem tudjuk megfelelően érvényesíteni. Nem sikerült továbbá az előző kormány által kilátásba helyezett ráfordítás-növekedést realizálni. Az üzleti szféra irányába is a pénzsűke, a kormánytámogatás hiánya miatt csak az első lépések voltak eredményesek. Így azután a következő évekre maradt a hazai kutatásszervezetben a kutatócsoportok általános helyzetének új alapokon történő rendezése.*

Nyitás a vállalkozói szféra felé

KÖNYVTÁRAINK

Az Akadémiának mint tudományos műhelynek alapításától rendkívül fontos része volt a *könyvtár*. (Ma már úgy mondhatnánk, hogy a központi és az intézeti könyvtárak, valamint a kutatásellátási szolgálat.) 1997–98-ban többször szerepelt a vezetőség napirendjén központi könyvtárunk leromlott állapota.**

Leromlott állapotok

* Vö. 1999. január 27. „Támogatott kutatóhelyek és tudománypolitika”.

** Vö. 1998. november 23. „Kutatás és tudományos könyvtáraink”.

Köz- és tudományos könyvtár Nemcsak az 1991–96 közötti finanszírozási rendszer összeomlását, a kialakult vezetői válságot tárgyaltuk, hanem felvetettük a hazai tudományos könyvtárak eddig végig nem gondolt néhány alapproblémáját is. Többek között a *közkönyvtár* és a *tudományos könyvtár* viszonyát, azt, hogy hol és miért történtek a budapesti könyvtárhálózatban torzulások az elmúlt évtizedekben. (Nem utolsósorban az OSZK a budai Várba költözésével, az Egyetemi Könyvtár elhanyagolásával, miközben a hallgatói létszám gyorsan emelkedett! Ismét alapvető kultúrpolitikai hiba, szakszerűtlenség, mulasztás az egymást követő kormányok részéről.) A város szívében található Akadémiai Könyvtárnak így gyakorlatilag közkönyvtári és egyetemi könyvtári funkciókat kellett felvállalnia. Ugyanakkor az állami költségvetés az Akadémiai Könyvtár ezen közkönyvtári funkcióira nem biztosított finanszírozást.

De egyáltalán – merült fel a kérdés az erre a célra összehívott nemzetközi tudományos konferencián –, hol van a helye a tudományos könyvtárnak az informatika korában? E téren is javasoltunk a tárcának közös akciókat az elmúlt évben. Ezek is félbeszakadtak. Így csak részeredményeket érthetünk el.

Intézeti könyvtár Központi könyvtárunkat relatív biztonságba helyeztük 1998-ban, egy költségvetési injekcióval. Ám ez csak kezdete annak az útnak, amelyen el akarunk jutni ahhoz, hogy az MTA Könyvtára szervesen illeszkedjék a nagy budapesti könyvtárak rendszerébe. Másrészt megkezdtük, az intézetkonszolidációs folyamat részeként, a *központi könyvtár* és az *intézeti könyvtárak* viszonyának felülvizsgálatát. Vagyis a könyvtárügy – központi és intézeti szinten – ugyancsak azon területek közé tartozik, ahol elkezdődött a „rendberakás”, a korszerűsítés. De e téren nem tudtuk sem a személyi problémákat megnyugtatóan rendezni, sem a fő koncepcionális kérdéseket lezárni (mindenekelőtt az intézeti és központi könyvtár összehangolásában).

A KÜLKAPCSOLATOK REFORMJA

Külön kell szólnom a Tudomány Világkonferenciájáról.*

Akadémiánk mindig szerves része volt a nemzetközi tudományosságnak. Még a szovjet megszállás idején is, eltekintve az ötvenes évektől, Akadémiánk arra törekedett, hogy a kutatók és a különböző kutatórészlegek szerves részei lehessenek a világ tudományosságának.

Tudtuk és tudjuk: reformra van szükség a nemzetközi kapcsolatok szervezésében. Felül kell vizsgálni e szervezeti tevékenységünket is az új információnyerési és -átadási technikák korában.

* Vö. 1998. december 15. „A tudomány első világkonferenciája”.

A hagyományos kapcsolatok működnek. Jó a képviselőnk az European Science Foundationban és a különböző nagy nemzetközi alapoknál. A reformtól visszatartott egyelőre az, hogy 1997-ben Magyarország és az MTA kapta meg a tudomány első világkonferenciájának megszervezési jogát. Minden energiánkat, meglévő nemzetközi szervező egységünket a találkozó megrendezésére kell fordítani – mondtuk. A közgyűlésnek örömmel számolhatok be arról, hogy a konferencia előkészítésében mind a külügyi bizottság, mind a központi adminisztráció, mind a Nemzetközi Együttműködési Iroda, mind pedig az időközben létrehívott különböző szintű bizottságok olajozottan, tevékenységüket egymásra építve működtek az elmúlt években. (Abban csak reménykedhetünk, hogy a balkáni háború, amely oly sok pesszimizmussal tölti el európai akadémiai elnöktársaimat – amint azt az elmúlt hónapokban tapasztalhattam –, nem lesz akadálya annak, hogy a tudomány világkonferenciája Budapesten megrendezésre kerüljön.) De ismétlem: reform kell a külügyi kapcsolatok terén, amit a világkonferencia után kell meg ejteni. (Az elnökség is így foglalt állást 1998. novemberi ülésén.)

*A tudomány
első világ-
konferenciája*

Reform kell

II. MŰKÖDŐKÉPES, RENDEZETT SZERVEZET

Ha Akadémiánk a *tudományos műhely* funkciót be akarja tölteni, föl kell tenni a kérdést: milyen változtatásokra van szükség ehhez magában a szervezetben, amelynek menedzselnie kell, kellene a hazai szürkeálmányt? Alapelvünk: *folyamatosság* és *megújulás* összhangja. (Ez volt a címe az 1997. decemberi közgyűlési előadásunknak.) Célunk: legyen az Akadémia a magyar kutatók modern civil szervezete! Célunk: az Akadémia történelmi hagyományainak megőrzése, ugyanakkor az új körülményeknek megfelelően végrehajtani, áttervezni az újraépítést.

*Folyamatosság
– megújulás*

Működőképesség, rendszeresség – ez volt közvetlen célunk, amelynek megvalósításáról Akadémiánk közgyűlésein 1997 decemberében, 1998 májusában, decemberében beszámoltunk.* Ismétlem ezeket a célokat, amikor az elnökség nevében a szervezeti változtatásokról számot adtam a közgyűlésnek.

KORMÁNY, ORSZÁGGYŰLÉS, OMF

Mindenekelőtt szólnom kell az Akadémia viszonyáról az elmúlt három esztendőben az *országos hatókörű tudományos szervezetek*hez: a

* Vö. erre 1997. május 13. „Szakszerűen elemezni, cselekedni”; 1997. december 15. „Folyamatosság és megújulás”; 1998. május 4. „A jövő Akadémiájáról”; 1998. december 7. „Álladóság és reformkészség”.

Autonómiák és végrehajtó hatalom Művelődési és Közoktatási (később Oktatási) Minisztériumhoz, az OMFB-hez, az OTKA-hoz és a Rektori Konferenciához. A végrehajtó hatalommal viszonyunkat – az elnökség is így fogalmazott – mind a korábbi, mind pedig a mostani kormányzati periódusban a *rendezettség*, a *kölcsönös előnyök* és a közös célok érdekében való együttműködés jellemezte.

Különösen jó a viszonyunk az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottsággal.

Az egész magyar tudományszervezet szempontjából rendkívül fontos lépés volt, hogy az akadémiai vezetésnek tevékeny része volt abban: az OTKA autonómiáját ma már törvény biztosítja.

Egyetemek és Akadémiák Jó és élő a kapcsolat a Rektori Konferenciával. Konkrét kérdésekben persze vannak vitáink is. De e viták azt a célt szolgálták, hogy végre *lekerüljön* a napirendről a több évtizedes *szembenállás egyetem és Akadémia* között. (Ezt a kérdésfeltevést inkább tárcaszintű ellentétek keltették évtized óta, az ütközés a tudományra fordítandó költségvetési pénzüsszegek hova fordítása fölött.) Vegyük tudomásul – ismételjük visszavisszatérően –, hogy az Akadémia nem csak az intézetek Akadémiája! És vegyük tudomásul: a főhivatású akadémiai kutatóhálózat és az egyetemek egymáshoz közelítése nem jelentheti azt, hogy bármelyikük is feladná a maga autonómiáját! De az is tény: az Akadémia a magyar kutatók országos autonómiája, míg az egyetemek lokális autonómiák. Az Akadémia az egyetemi oktatók érdekképviseelője is.

Siker, félsiker Az Országgyűléssel, a bizottságokkal a viszonyunk kiváló. Következetesen maradtunk alapelvünkhöz: *minden politikai párttól egyenlő közelségre és egyenlő távolságra vagyunk*. Ezt tükrözte az országgyűlési beszámoló eredményessége. Az akadémiai törvény módosításával kapcsolatban azonban csak fél sikerről számolhatok be. Közgyűlésünkön a törvénymódosítás elfogadást nyert. Sikertült egy időre, a törvénymódosításra hivatkozva, két esztendőre magunkat a kincstári gazdálkodástól távol tartani, sikerült bizonyos autonomista alapelveket a Pénzügyminisztériummal elfogadtatni. 1998 őszén viszont már úgy értékelte a vezetés, hogy akadémiai érdekek miatt nem sürgeti a törvénymódosítást. A halasztás miatt azonban sok olyan, az Akadémia helyzetét érintő viszony tisztázására nem kerülhetett sor, amely erősen sújtja az Akadémia tudományos működésén kívül gazdasági működést is.

A KÖLTSÉGVETÉS FELJAVÍTÁSA

Bokros-csomag 1996-ban fontosnak tartottuk a költségvetés rendezését. Ismeretes a tagtársak előtt, hogy 1990-től lassú hanyatlásnak indult az országban a kulturális-tudományos szféra finanszírozása. Ez 1995-ben, a Bokros-

AZ AKADÉMIAI INTÉZETEK KÖLTSÉGVETÉSI TÁMOGATÁSA (folyó érték, M Ft), 1997–2002										
Költségvetési támogatás (felújítás nélkül)	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Élő TT (folyó)	520,7	549,8	799,3	839,0	959,6	1254,1	1852,3	2129,9	2167,2	2574,1
Élettelen TT (folyó)	1529,4	1578,6	2067,2	2134,4	2342,8	3073,3	3516,7	4776,9	4038,2	4791,3
Természettud. (folyó)	2050,1	2128,4	2866,5	2973,4	3302,4	4327,4	5369,0	6906,8	6205,4	7365,4
Társadalomtud. (folyó)	486,1	517,2	814,9	893,2	983,6	1319,0	1647,9	1935,2	1917,3	2450,4
Kutatóint. össz. (folyó)	2536,2	2645,6	3681,4	3866,6	4286,0	5646,4	7016,9	8842,0	8122,7	9815,8

csomaggal, felgyorsult. Mind a költségvetési, mind az államháztartási pozíciók ellehetetlenedtek. E tendencia csak 1997-től változott. 1997–98-ban emelkedett az MTA költségvetési támogatása. Ez azonban csak kezdetnek tekinthető. Mindent elkövettünk, hogy az új kormányzat alatt is folytatódjon az emelkedés. De jól tudjuk, hogy a költségvetés mindig ki van téve az ország teljesítőképességének. És ki van téve azoknak a nemzetközi vagy belső válságoknak, amelyek néha váratlanul törnek az államra.

Az ország teljesítő-képessége

A KÖZTESTÜLETISÉG

Igen fontosnak tartottuk az akadémiai szervezeten belül a köztestületiség erősítését. A köztestületiséget az 1994. évi törvény rögzítette, kialakítása 1995-től indult, és végül is a 1996–97–98. évtől létezik. Most kell döntenünk arról, mit is kezdjünk e köztestületiséggel.

*„Akadémia”
Közlöny*

A köztestületi tagság aktivizálása része a „nyitott Akadémia” irányába tett lépéseknek. Ezt szolgálta az Akadémia című folyóirat megindítása, amely 10 ezer példányban ad számot az MTA-n történekről a köztestületi tagoknak. Ezt a célt szolgálta a köztestületi tagok kataszterének az elkészülése. Ugyanakkor azt is meg kell mondani, hogy a köztestületiség fogalmáról – mint azt az 1998. májusi közgyűlés is jelezte – még sokat fogunk vitatkozni. Húzzunk-e és ha igen, hol határt a 9-10 ezres köztestületi körön belül? Különítsük el szorosabban hozzánk tartozóként a 300 akadémikust, a 2200 doktort, mondván: ők az *Akadémia minősítettjei*? Még ez a szűkebb, 2500 főnyi kör bevonása is csak részben történhet meg akár az osztályvitákba, akár a stratégiai kutatások témáinak vitáiba. Képviselési alapon is csak kis részben vonhatjuk be őket a vezetésbe. Részeredmény, hogy félévente a közgyűlési doktorokat értekezleten tájékoztatjuk az akadémiai vezetést foglalkoztató témákról, kikérjük véleményüket. Részeredmény, hogy 1995 óta a közgyűlési doktorok képviselői az elnökség tagjai, majd 1997 óta már a VK-ban is képviselést kapnak.*

Kataszter

*Tervek,
részeredmények*

* 1998. május 4. „A jövő Akadémiája. (Közgyűlési előadás)”.

De tagságunk és a vezetés sem egységes még a közttestületiség fogalmának értelmezésében. Ezeket a vitákat a törvénymódosítás továbbvitele során nyilván folytatni fogjuk.

HATÁROKON TÚLI MAGYAR KUTATÓK

Tisztelt Közgyűlés!

Igen fontosnak tartottuk azt, hogy bizonyos folyamatok – amelyek elindultak már 1989-ben, ám megtörttek a rendszerváltás-örösváltás hányattatásai miatt – az 1990-es évek második felében felgyorsuljanak. Az Akadémia megfelelő helyét kijelöljük a konszolidált Magyarországon belül. Ilyen helykijelölés volt 1996-ban: a *kultúrnemzeti elv* érvényre juttatása a tudománypolitikában és a kutatásszervezetben. Gondolatmenetünk az új programban: bomlanak az elmúlt másfél évszázad, a nemzetállamok korának területigazgatási elvei. Az új identitások új plurális igazgatási szervezetet igényelnek a gazdaság, a kultúra területén.* Az új identitások átlépik a nemzetállami határokat. A világ minden részén. Így nem irreális a program. Legyenek a határokon túl élő magyar kutatók mindennapos munkatársaink. Mert ezzel is a külföldön élő magyarok emberi-nemzeti kulturális színvonalát emelik.**

Külső tagok Ezért 1996 júniusától folyamatosan nagy hangsúlyt helyeztünk arra, hogy az 1989–90-ben létrehozott külső tagság intézménye immáron valós kapcsolattá váljék.*** Külső tagjaink eddig is részt vehettek közgyűléseinken, de ez gyakran csak lehetőség maradt, mivel maguknak kellett az utazási és az itt-tartózkodási költségekről gondoskodni. 1996 decembere-től lehetőséget nyújtunk külső tagjainknak – elkülönített pénzüsszegekből – évente meghatározott időtartamú magyarországi tartózkodásra, szállásra, napidíjra, a közgyűlésen való megjelenésre. Emellett magyar folyóiratok küldésével biztosítjuk állandó szerves kapcsolataikat a hazai kutatói közösséggel, tudományos osztályokkal, intézetekkel. E célok koordinálójá az 1996. decemberben indított ún. „Kapcsolatok-program”.

Domus-program Ezzel párhuzamosan megindítottuk a Domus Hungarica-programot, amelynek keretében a határokon túli tudományosságban tevékeny kutatókat *magyarországi ösztöndíjra* hívjuk meg. A tanszékeken, intézetekben a magyarországi kollégákkal dolgozhatnak együtt. Megalapítottuk a Magyar Kutatók Házát, amely épp a napokban kap új otthont

* Vö. 1996. december 12. „Tudományos-technikai forradalom – tudománypolitika – Akadémia”.

** Vö. 1996. december 12. „A magyar kultúra hordozói a határokon túl”.

*** 1996. június 28. „A határokon túli magyar tudományosság elnöki bizottság megalakítása”.

az Abonyi utcában. 1997–98-ban máris évi 250 hónap senior- és 150 hónap junior-ösztöndíjat tudtunk biztosítani a határokon túli kutatóknak.

De ezek még csak a kezdeti lépések. Az 1996-ban beindított program bővítésre vár, várhat. Fejlesztésre annyiban, hogy *vidéki kutatóhelyekre is telepítünk ösztöndíjakat*, amelynek területi bizottságaink lehetnek a szervezői. A továbbfejlesztés jegyében kezdtük meg a tervezést idén februárban az ún. Szülőföld-programról, amelyről éppen ezért még csak kérdőjeles mondatokkal tudok beszámolni: kiépíthető-e új magyar kutatásszervezet a határokon túl? Lehetséges-e vidéki bizottságainkhoz hasonló akadémiai szervezeteket létrehozni a határokon túl?*

Jövő: Szülőföld-program

Akadémiánk egyszer talán megéri, hogy *az eddigi államnemzeti alapokról kultúrnemzeti alapokra helyezzük*. A bevezetőmben utaltam arra: 1990 után most nyílik lehetőség arra, hogy a Trianon keltette traumát megkíséreljük feloldani. Sőt arra is, hogy a magyarság és a velünk együtt élő *nem magyarok* konfliktusait feloldjuk. A tudomány-, a kultúrpolitika terén mi ezt a feloldást úgy képzeljük el, ha intézményeinket kultúrnemzeti alapokra helyezzük.

Magyarok, nem magyarok

TERÜLETI BIZOTTSÁGOK

Úgy gondolom, a határokon túli magyarság bevonása az akadémiai szervezetekbe rendkívül fontos volt a *köztestületi* Akadémia megteremtése érdekében. Ugyancsak e cél – a kutatók Akadémiája – vezet bennünket, amikor azt mondjuk: a jövőben még nagyobb fontosságot kapnak a területi bizottságok, amelyeknek fő funkciója: a vidéki tudományos élet szervezése. A regionalitás elvét hangsúlyoztuk az 1997. decemberi közgyűlésen.**

Számunkra valós és meghatározó elv a regionalitás elve a tudománypolitikában és a kutatásszervezet építésében. A regionalitás jelenti: erősíteni a *helyi elit értelmiség szerepét tudománypolitikai eszközökkel*. (Kívánják ezt az Akadémiánk köztestületiségéről, másrészt a közéleti szerepéről vallott elveink.) De e felé hajtanak bennünket az új európai tendenciák is. Az új Európa részben a *régiók* és az *egyének* Európája lesz, ahol nem államok, hanem lokális közösségek kapnak szakterületenként támogatást. Az új kontinentális betagozódásban nem boldogul a magyar társadalom a vidéki értelmiségi elit nélkül. Erősítésük nélkül az egyes régiók nem lesznek képesek megfogalmazni a régiók kitörési pontjait. Ezért kell fejleszteni a vidéki központokat, például az internet vagy más

A vidéki értelmiség

* Vö. erre 2000. május 24. „A Szülőföld-program indítása”.

** Vö. 1997. december 15. „Folyamatosság és megújulás”; 1997. május 13. „Szakszerűen elemezni, cselekedni”.

infrastrukturális ellátás területén is. Minél hathatósabban tenni kell azért, hogy eltűnjön a különbség a vidéki és a fővárosi kutatók kutatási és közkulturális lehetőségei között.

Regionális központok Az elmúlt évek első eredményei és rendszeres személyes látogatásaim a regionális központokban a vezetés tudománypolitikai szándékát demonstrálta. Kétségtelen: javultak a területi bizottságok költségvetési pozíciói, rendszeressé váltak a területi bizottságok elnökeivel folytatott eszmecsereik. Egyelőre kis pénzekkel, de helyi díjak alapítását, rendezvényeket tettünk lehetővé. Az Akadémia területi bizottságai – a helyi vezetők és a helyi adminisztráció működésének eredményeként – a régiók szellemi központjaivá emelkedtek. Ahogy egyik akadémikus társam mondotta: e területi bizottságokban valósult meg a „nagy Akadémia”, a „köztestületi Akadémia”.

AKADÉMIAI MINŐSÍTÉS

Doktori Tanács konszolidálása Akadémiánk tekintélyének alapja a minőségelv következetes érvényesítése. Ennek szervezeti biztosítója a jól működő és szigorú akadémiai minősítés. Ezért is fontos, hogy az elmúlt esztendőben sikerült konszolidálni a Doktori Tanács működését. (Ne feledjük, egyesek gondolkodásában a Doktori Tanács a régi Tudományos Minősítő Bizottság utódaként élt, ami viszont összekapcsolódott a sokat vitatott szovjet rendszerbéli minősítési rendszerrel.*) A Doktori Tanács ma Akadémiánk testének szerves tagja.

Bebizonyosodott, hogy alaptalan az idegenkedés. A Doktori Tanács az Akadémia része lett, a testület önállóan, szakmai megfontolások alapján dönt, és apparátusa tisztességesen végzi a doktori fokozat megszerzése iránti kérelmek és folyamodványok intézését. Hogy csak az elnökség elé került legutóbbi, 1998. őszi előterjesztésből idézzek: a Doktori Tanács 168 ügyet tárgyalt 1998-ban, és az 1996–98. évi periódusban mintegy 350 doktori címet ítél oda. (Ez azt is mutatja, hogy nemcsak a Doktori Tanács és az adminisztráció vezetése jól szervezett, hanem jól működtek *szakbizottsági kollégiumai* és az *osztályok*, valamint az *osztályok szakmai bizottságai* is.) A szervezet beváltotta azokat az elvárásokat, amelyeket csak nagyon félve fogalmaztunk meg mi, tagok, amikor 1994–95-ben az akadémiai minősítés reformja megindult. A Doktori Tanács az Akadémia *minőségbiztosító szerepének* – amelyet oly gyakran hangsúlyozunk – egyik biztosítója.

Minőség-biztosító

* Vö. 1996. december 12. „Tudománypolitikáról, minősítésről, tudományról”.

Tisztelt Közgyűlés!

Akadémiánkat nemegyszer az idősebb korosztály – és ahogy egyik akadémikusunk írta a Magyar Tudományban –, az „alkotó periódusán már túljutott kutatók” szervezeteként aposztrofálják. Nos, ez az állítás már egyik közgyűlésünkön is elhangzott, én magam is megkérdőjeleztem az állítás igazát. Le kell ismételt szögezni: Akadémiánk nem kíván *csak egy bizonyos korosztály szűk szakmai szervezete lenni*. Hogy mennyire találkozik e kívánság a tagság szándékával, mutatja az, milyen népszerű lett a javaslat: nyisson az Akadémia a tudományos utánpótlás, a fiatalabb korosztályok felé. Akadémiánk megszervezte és megindította a Bolyai-ösztöndíjrendszert (1997), ami azt jelenti, hogy a doktor-utánpótláshoz teljesítményorientált ösztöndíjat nyújtunk a fiatal kutatóknak.*

*Nyitás
a fiatalok felé*

A Bolyai-ösztöndíj célozza ugyanakkor a kutatói életpálya tervezhetőségének megteremtését is, a PhD és az MTA Doktora cím megszerzése között. Vitatkozunk még arról, hogy a Bolyai-ösztöndíj a PhD-s évek meghosszabbítása vagy inkább a doktori cím megszerzéséhez vezető út első szakasza legyen. (A javaslat eredeti szándéka ez utóbbi cél elérése volt.) Terveink szerint 2000-re mintegy 750-800 fő léphet be ebbe az ösztöndíjrendszerbe. (Hozzá tartozik a vezetés kultúrnemzeti elveihez, hogy a Bolyai-ösztöndíjas létszámkeret 10%-át a határokon túli magyarok sorából válogatjuk, és az is, hogy számukra szállást is biztosítunk. Mutatja ez azt, hogy az Akadémia élő szervezet akar lenni, s hogy nemcsak a határokon belül, hanem a határokon túl is nyit a fiatal korosztályok felé.)

*Bolyai-
ösztöndíj*

A DÍJRENDSZER REFORMJA

Akadémiánk keresi helyét az új társadalmi-gazdasági-politikai rendszerben. Ezért újítjuk meg, alakítjuk át szervezetét. Ezen szervezeti megújuláshoz nemcsak kutatószervezetünknek az ország egyéb műhelyeivel való összehasonlítása tartozott, hanem saját díjrendszerünk átalakítása is.

*Állami,
civil,
akadémiai*

Az akadémiai díjrendszer az 1960–70-es években rögzült, és hála az Akadémia akkori vezetőinek, ez a díjrendszer megőrizte tekintélyét. Akadémiai díjban részesülni mindenki számára kitüntetés.

1990 után azonban *új helyzet* állott elő. Változott az *állami díjrendszer*: részben differenciálódott, részben a díjösszegek a többszörösükre emelkedtek. Ugyanakkor megjelentek a *civil szféra*, a különböző típusú alapítványok ösztöndíjai, kitüntetései. Megőrizni a méltóságot, a tekintélyt, de igazodni a piacgazdasághoz és Akadémiánk új közéleti szerep-

* Vö. 1996. december 8. „A Bolyai-ösztöndíj indításáról, a tudós-utánpótlásról”.

vállalásához – ezek voltak alapelveink, amikor vizsgálat alá vettük és megváltoztattuk az akadémiai díjrendszert.* (Az új díjrendszer bemutatkozására mai közgyűlésünkön kerül sor.)

*Hagyomány
és újítás*

Az Akadémiának vannak díjai, ezek lényegében az elmúlt harminc esztendő alatt kialakult hagyományos díjak. Ezek összegét emeltük, illetve – az Eötvös-koszorú esetében – pénzt rendeltünk az eddig csak címmel járó kitüntetéshez. Sőt, ezt ösztöndíjjelleggel állapítottuk meg. Az MTA díjai mellett megjelentek az „Akadémiára bízott díjak”. Ezeket az üzleti szféra alapította 1997 után, de odaítélésüket az Akadémiára bízta. (A díj összegeit az erre a célra létrehozott Arany János Közalapítványba fizetik be az alapítók.) A díjak nettó 300 ezer–1 millió forint összegűek. Az akadémiai vezetés ezeket a vállalati alapítású díjakat törekedett az osztályokhoz kanalizálni. Mégpedig az alapító vállalkozó szakmai profiljához közel álló osztályokhoz. Elképzelésünk ugyanis az, hogy ezek az Akadémiára bízott díjak konkrét kutatói közösségeket kössenek össze a vállalkozói szférával.

*Vállalkozói
díjak*

EMLÉKBESZÉDEK: FOLYAMATOSSÁG A GONDOLKODÁSBAN

Tisztelt Közgyűlés!

Történész elnökként – noha az utóbbi években jóval kevesebb történeti és társadalomtudományi munkát olvastam, mint természettudományit – nagy örömmel vettem, hogy nem pusztán történeti érdeklődésnek tulajdonították a javaslatot: újítsuk fel Akadémiánkon az emlékbeszédek tartásának hagyományát.**

*Rehabilitáció
befejezése*

1989-ben egyrészt megindult az 1949 előtt kizárt akadémikusok rehabilitálása, másrészt megnyílt a tagjelölés lehetősége azok előtt, akik ideológiai, politikai okok miatt nem kerülhettek eddig a jelöltek közé. Az 1989. évi *rehabilitációt azzal kívánjuk teljessé tenni* – mondtuk –, hogy visszaállítjuk az 1949-ben megszakadt emlékbeszédek szokását Akadémiánkon. (1949-ben e szokást éppen a folyamatosság tagadása – tehát ideológiai, napi politikai ok – iktatta ki tudományos életünkéből. Az elhunyt tagokat méltató emlékbeszédek a *folyamatosságot jelképezték* száz éven át a szervezetben, a történelmi Akadémiában. 1949-ben szakítottak e hagyománnyal, mert nem akartak kapcsolódást a „polgárinak” vagy egyéb jelzőkkel minősített tudósok szellemi örökségével.) Nos, a célkitűzésünk az, hogy az 1945 után elhalt és emlékbeszédet nem kapott valamennyi akadémikus társunkról tartsanak *emlékbeszédet*. Három éven belül szeretnénk azt elérni, hogy minden osztály emlékbeszédet rendezzen

* Vö. 1999. február 23. „Az akadémiai díjak új rendszere”.

** Vö. 1999. február 9. „Emlékbeszédek az MTA elhunyt tagjai felett”.

a közelmúltban elhunyt akadémikusairól. (Reméljük, hogy hosszú távon behozhatjuk az 1949 utáni lemaradásainkat is.)

Hadd tegyem hozzá: az emlékbeszédek megtartása és publikálása nemcsak kultúrpolitikai célt, „folyamatosságot” szolgál, hanem tudományelméleti megfontolások is születtek a javaslatot: elhunyt kollégáink életművének elemzése révén nő a *módszertani-tudománytörténeti érdeklődés*, elgondolkodunk szakmánk értelméről, és talán erősödik bennünk a szintetizáló hajlam, a világos problémaállítás igénye. Bizom benne, hogy az „Emlékbeszédek” első kötete, amelyet tagtársaink most kézhez kaptak, mutatja e sokirányú szándékot, az emlékbeszédek szép száma pedig arról tanúskodik, hogy Akadémiánk milyen pozitívan nyúlt a rehabilitáció befejezéséhez. Vagyis: a személyi rehabilitáció (1989) után történjék meg a *történelmi Akadémia szokásrendszerének és a tudományos gondolkodás folyamatosságának a rehabilitációja* is.

Hagyományról és folyamatosságról beszélünk akkor, amikor emlékeztetem a közgyűlést arra, hogy Akadémiánk 2000-ben ünnepli alapításának 175. évfordulóját. Az elmúlt decemberi közgyűlésen elfogadták azt a javaslatot, hogy az évfordulóra készüljön el az akadémikusok életrajzi lexikona, valamint készítsünk elő konferenciát, amelynek témája a szaktudományok fejlődése a 19–20. században, és jelenjék meg a diszciplínávitákat tartalmazó, „Tudomány az ezredfordulón” című kötet.

*Tudomány-
történeti,
módszertani
érdeklődés*

Hagyomány

A RENDSZERESSÉG TUDOMÁNYOS HASZNÁRÓL

Beszéljünk arról, tisztelt tagtársak, hogy a szervezetet hogyan lehet életképessé, működőképesé tenni! Természetesen nem hagyható figyelmen kívül, hogy a tudományszervezetnek más eszközszerkezete van életképességének biztosításához, mint a termelési szférának. Nálunk a szervezet akkor „üzemel”, ha kutatótársaink belátják, hogy a *belső szervezeti rend biztosítja* számunkra a jobb ismeretszerzést, a másik gondolatainak pezsdítő és termékenyítő megismerését, a kihívásokat. Ezért is indítottuk az „Akadémiai Műhely” című könyvsorozatot, amelynek első kötetét tagtársaink kezükben tartják. E sorozatban adjuk közre az Akadémia tudományos és tudománypolitikai működése közben született szövegeket, az emlékbeszédeket, az országgyűlési jelentést, a közgyűlési előadásokat és legújabban a székfoglalókat. *A publikáció a rendszeresség eszköze*: folytonos számvetésre, eddigi munkánk áttekintésére, határidőkre és – az írás révén – fogalmak pontosítására, tisztázására kényszerít, egyben elősegíti a másik elgondolásainak megismerését. Hiszen ezért tömörülünk szakmai közösségekbe! Rendszerességre ösztönöz, fegyelmez például a *székfoglalók* esetében. Ismeretes tagtársaink előtt, hogy az elmúlt években – évtizedben – a székfoglalók többnyire amolyan szabad előadá-

*Belső szervezeti
rend*

*„Akadémiai
Műhely”*

Székfoglalók

sok voltak. Sokszor le sem írtuk, megjelentetésükre is rapszodikusán került sor. Nem kényszerített bennünket sem tisztázásra, pontos megfogalmazására. Ezen változtatni kell – mondottuk. Ezért is tartjuk fontosnak, hogy a székfoglalókat most kötetbe szerkesztve kapják meg akadémikus társaink. (Örömmel tölt el, hogy amikor felajánlottuk az 1995 óta elhangzott székfoglalók – az utólag fogalmazottakénak is – közreadását, nagyon sok tagtársunk jelentkezett, a pótlólagos közreadást kérve.)

Bízunk abban, hogy otthon, lapozgatva e köteteket, talán eljutunk oda, hogy a humán tudományok képviselői figyelnek azokra a kutatás-módszertani eljárásokra, amelyekre az élő vagy élettelen természet kutatói már rátaláltak, vagy fordítva, ők is figyelnek a társadalomtudományos eredményeinkre. Az akadémiai publikációs fórum a rendszeresség mellett így ösztönözhet a *szintetizáló látásmódra*. Minden építőkövet fel kell használni a múltból, ami hasznos – mondottuk, amikor az „Akadémiai Műhely” sorozatot beindítottuk. Most, amikor a székfoglalók és az emlékbeszédek első köteteit,* valamint az országgyűlési jelentést** már kézbe adhatjuk, amikor újraindítottuk az Almanachot, kiadjuk a közgyűlési előadásokat, s hamarosan megjelentetjük Akadémiánk évkönyvét (ez valahogy mindig elmaradt az elmúlt 150 esztendőben) – nos, remélem, hogy ezzel az új publikációs fórummal a rendszerességet, életképességet *biztosító szervezőerőt hívtunk létre* Akadémiánk életében.

AKADÉMIAI KLUB

Igényes szabadidő-eltöltés Akadémiánkról mint civil szervezetről, annak új belső tagoltságáról beszélve, külön kell szólnom az Akadémiai Klubról. A klub az *igényes szabadidő-eltöltés* és a személyes kapcsolatok életetője kíván lenni.**

A klub része az Akadémián belüli reformoknak, a kutatói társas élet új formái kialakításának, és a klub eszköze is az Akadémia új közéleti szerepvállalásának, az értelmiség más csoportjai – mindenekelőtt a vállalkozók, a művészértelmiség és a „politikacsinálók” – irányába szándékolt nyitásunknak.

A székház A székház rekonstrukciója – hála elődeinknek, Berend T. Iván, Kosáry Domokos elnököknek, Láng István főtitkár úrnak – évtizeddel ezelőtt megkezdődött. Belefogtak. Ők még a székházat *tudományos konferencia-központtá* kívánták alakítani. Az 1989–90-ben kitűzött cél, azt hiszem, maradéktalanul megvalósult az 1990-es évek első felében. Mi 1996 után az eredeti, 1989–90-ben elfogadott célokat párosítani kívántuk

* Vö. 1999. március 24. „Új szintézis”.

** Vö. 1998. december 28. „A tudományról szóló országgyűlési viták tanulságai”.

*** Vö. 1999. február 2. „Az induló Akadémiai Klubról”.

az Akadémia új keletű köztestületi céljaival, ezért a terveken annyit módosítottunk, hogy a székház az Akadémia új köztestületi és közéleti funkcióinak ellátására is alkalmas legyen. A végrehajtást a korábbi társadalmi bizottság mellett Keviczky László főtitkár kezébe adtuk, ami növelte a felújítási munkák hatékonyságát. Több kisebb terem – Szentágothai-, Bolyai-terem – alakítottunk ki a mindennapi találkozások színhelyéül. Legyen az épület a hazai kutatók napi tudományos tevékenységének, sőt bizottsági, társasági találkozóinak otthona! – mondtuk.

*Új célok
szolgálatában*

A bejáratnál elhelyezett táblán látni akarjuk, mikor, hol, milyen rendezvények vannak. Vitatkozunk persze arról, mennyire gazdaságos vagy mennyire nem e *kapunyitás*, de a székház végül is nem a központi apparátusé, a reprezentációé, hanem a *köztestületé* – valljuk.

Kapunyitás

E szellemi és fizikai nyitás részeként képzeltük el, kihasználva a székházrekonstrukciót, az Akadémiai Klub létrehívását. A földszinti, illetve alagsori, korábban könyvraktáraknak szánt helyiségekben rendezzük be a klubot, rekonstruálva a 19. századi csillárokat, berendezéseket.*

Az Akadémiai Klub tehát találkozóhelye kíván lenni a kutatóknak. Fehér asztal mellett, *törzsasztalokat* is képezve, szakmaközi „átbeszélésre” ad lehetőséget. Társasági funkciókat tölt be: a köztestület tagjainak egymást megismerését segíti. És egyben a tudományos, üzleti, színházi, irodalmi elit találkozóhelye kíván lenni. Úgy gondolom, hogy az eddigi kezdeményre még a szabad idő igényes eltöltésének sok apró kis eleme épülhet rá. S hadd tegyem hozzá: a költségek az eredeti, e célra biztosított kereteken belül maradtak, és a felvetett többletköltségigény, valamint határidő-módosítások elől elzárkóztunk.

*Találkozóhely,
törzsasztalok*

HAGYOMÁNYUNK: AZ OSZTÁLYKERET

Tisztelt Közgyűlés!

Ha akadémiai szervezetről beszélünk, szólni kell, bármily röviden is, a tudományos osztályokról. Az osztályok az elmúlt három esztendőben – az osztályelnökök beszámolója szerint – erősödtek. Pontosabban, az osztályok napirendjén mind többször kapott helyet a tudomány, illetve a szakmát érintő tudománypolitikai tárgykör. Tehát végre nemcsak adminisztratív, hanem *tudományos témákról* is beszélünk. Ez következett az összakadémiai reformok természetéből. Részben a *diszciplínaviták*, részben az *intézetkonszolidációnak* a vitái, részben a *stratégiai témák*, részben az *emlékbeszéd* és a hagyományos közgyűlési előadások tematizálása. Akárhogy fog is a következő években, évtizedekben az akadémiai veze-

*Tudományos
viták*

* Vö. 1999. február 4. „Felújított székház és akadémiai célok”.

tés, illetve a közgyűlés dönteni, az elnökség pillanatnyilag úgy látja, hogy az osztályok működőképes szervezeti egységei az Akadémiának. Sem az osztrák modell – ahol összesen két osztály van számtalan bizottsággal –, sem a még több apró testületi egységre tagozódó más nyugati akadémiai modellje nem működik eredményesebben.

Szakmai bizottságok

Több kritikával, önkritikával kell szólnom viszont egy másik kérdéstről, amit szintén napirendre tűztünk, de nem tudtunk megoldani: a *szakmai bizottságok* működéséről. Két elnökségi ülés is tárgyalta ezt, közgyűlésen is szóba hozta az elnöki beszámoló. Tehát szembenéztünk a problémával: a tudományfejlődés igénye a szabad bizottságalakítás, ám így a szervezet finanszírozhatatlan, mert nem meghatározott számú szervezeti egység. Feloldhatatlan ellentmondásnak tűnik. Megoldani a problémát nem tudtuk.

Úgy gondolom, hogy az osztályok a következőkben is az Akadémia műhelyei lehetnek, ezért az osztályokat erősíteni kell. Megtehetjük ezt *adminisztratív eszközökkel*, például azzal, hogy mind több vállalkozói díjat irányítunk az osztályokhoz, akár azzal, hogy az osztályok önként újabb tudományos feladatokat vállalnak.

A VEZETÉSBEN: KOLLEKTÍV BÖLCSESSÉG, EGYÉNI DÖNTÉSKÉPESSÉG

Kiszámíthatóság, megbízhatóság

Legutoljára szólni kell a vezetésről is. A „*kiszámíthatóság*”, „*megbízhatóság*” hiányzik egész hazai közéletünkben – mondottuk 1996. decemberi közgyűlésünkön.* Erről többször beszéltünk a Vezetői Kollégiumon, az osztályelnökök ülésein (amely egy új fórum az Akadémia történetében az elmúlt két évben). Ezt a megbízhatóságot, kiszámíthatóságot kellene megteremteni Akadémiánkon. S ezen elvek elsősorban a vezetésen kérendők számon. A fentebb említett összakadémiai és közéleti programokat nem lehetett volna megvalósítani, el sem kezdeni akkor, ha nem valósítjuk meg a *kollektivitás* és a *rendszeresség* elvét a vezetésben.

„Kollektív bölcsesség”

A kollektív bölcsesség és az egyéni döntésképeség harmóniáját megtalálni *minden vezetésnek, vezetőnek nagy kihívás*. Az elnökség például a törvény szerint az elnök tanácsadó szerve. Mi ebből szavazással határozatot hozó testületet formáltunk, ahol nemegyszer magát az előterjesztő elnököt is leszavazzák. Így van rendjén – szerintünk. Új az is, hogy a *Vezetői Kollégium* immáron rendszeresen, kéthetente szerda délelőttönként ülésezik, és állásfoglalásokat fogalmaz meg, amelyet kötelezőnek tekint magára nézve az elnök és a főtitkár is. Kialakított rendje van

* Vö. 1996. december 12. „Tudományos-technikai forradalom – tudománypolitika – Akadémia”.

a *Konszolidációs Bizottságnak* – csütörtök délelőtti ülésével –, és rendezések az elnök, főtitkár, főtitkár-helyettesi vezetői értekezletei keddenként. E fórumokat egészíti ki minden hónap első keddjén az *osztályelnökök informális ülése*. Tehát üzemszerű működést biztosítottunk a vezetésben. Ez azt is jelenti, hogy mindaz, ami Akadémiánkon történt az elmúlt években, az részben a közgyűlések eredményes vitáinak, a hozzászólásoknak, kérdéseknek, kritikáknak köszönhető, de nem utolsósorban annak, hogy a vezető szervezetek rendszeresen működnek, és az ott részt vevő kollégák rendkívül aktívan járulnak hozzá a kollektív döntésekhez.

*Üzemszerű
működés*

Tisztelt Közgyűlés!

Az elmúlt három esztendőben tehát Akadémiánknak mint tudományos műhelynek tartalmi és szervezeti megerősítése folyt. Tettük ezt sok említett hiányossággal, hátrahagyva még feloldatlan problémákat.

*Hiányosságaink,
önkritika*

III. AZ MTA A NEMZET TANÁCSADÓJA

Akadémiánk második funkciója a „nemzet tanácsadója” szerep. Elődeim s magam is többször emlékeztettük a közgyűlést: Akadémiánkat – eltérően más európai akadémiáktól – nem uralkodói, hanem nemzeti akarat hívta létre. Ezért is – folytattuk a gondolatmenetet – a Magyar Tudományos Akadémiának kötelessége *foglalkozni a nemzet és az állam előtt álló stratégiai kérdésekkel*. A reformkorban az alapítók legfőképpen a magyar nyelv állapotának javításában, modernizálásában látták a nemzetstratégiai feladatot. Kétségtelen: leszűkítve. Lassan azonban módosult a profil: az 1840-es évektől fokozatosan, majd az 1860-as évektől erőteljesebben kaptak már helyet a természettudományok. Tény: Akadémiánk tagjai, a vezetés mindig is törekedett arra, hogy megfeleljen a nemzeti intézmény voltunkból következő elvárásoknak. Élt az igény: váljalakozzék az Akadémia az állam és a nemzet előtt hosszú távon nyíló alternatívák feltárására és a válaszok megfogalmazására.

*Akadémikusi
kötelesség*

Közéletre, és nem napi politikai aktivitásra van szüksége az értelmiségnek, mondtunk. A közéletben, és nem a napi politikában van szüksége az értelmiségre a társadalomnak.*

*Közélet, és nem
napi politika*

Az állam és a nemzet, a reformkorhoz hasonlóan, korfordulót él meg, az újabb ipari-technikai, tudományos forradalom éppúgy átrendezi

* Vö. 1996. szeptember 10. „Magyarország az ezredfordulón. (Stratégiai kutatások a Magyar Tudományos Akadémián)”.

napjainkban a társadalmi értékrendet, de az egész igazgatási, érintkezési kultúrát is, mint 170-180 évvel ezelőtt – állítottuk.*

Európai látókörrrel Ebben az új világhelyzetben az értelmiség, azon belül is a tudományos-gazdasági elit értelmiség az a társadalmi csoport, amelyik alternatíváinkat feltárhatja, választójainkat megmutathatja. Hosszú távú sorskérdésekre, nem pedig napi politikai, a négyéves választási periódusokra kell összpontosítani. Ez a mi feladatunk. Az európai látókerű értelmiségnek figyelnie kellene ezekben az esztendőben a kontinens népeivel szembeni kihívásokra. Generációinkban, legalábbis szűk körben, megfogalmazták ezt az elvárást. Az agrárium, a közlekedés, az informatika, a környezet, a vízgazdálkodás, az Alföld, a globalizálódás, a kisebbségi konfliktusok megoldása és rendezése a társadalomban, a Duna kérdése napirendre került többek között az 1996-ban indított stratégiai kutatásokban. (Konferenciákat rendeztünk, közreadtunk az elmúlt években 19 kötetet, elkészült 703 tanulmány, és közel 700 kolléga vett részt e programokban!)

Ezredforduló Szeretnék egy mondattal utalni arra is, hogy ennek a stratégiai gondolkodásnak nem csak a politikai elit vagy a közéleti szereplők látják hasznát. Ha figyelik az „Ezredforduló” című folyóiratot, amelyik közel 60 ezer példányban máris az ország egyik legnépszerűbb tudományos orgánuma, láthatják, hogy a folyóirat hasábjain már az egyes szaktudományok, a kémia, a biológia, a nyelvészet, a fizika fejlődését, kilátásait is úgy tárgyalják szerzőink, mint nemzetstratégiai kérdésköröket. Vagyis a Stratégiai Kutatások Programja hasznos az egész társadalom számára, de hasznos a kutatói gondolkodás számára is: a gyakorlati élet kérdéseit állítja elénk, új szempontokat kínál. Azután rákényszerít egész diszciplínánk világelhelyezkedésének újragondolására, és nem utolsósorban rákényszerít bennünket arra a bizonyos *új szintézisre*. És figyelmeztet mindenkit, nem csak a kutatót: a társadalomban egyéni és közösségi szinten alternatívák rejtőznek, s egyéni, közösségi szinten nagyon sok múlik a jó, okos döntéseken, a döntéshozó elmék pallérozottságán.

„Magyarország 2000” A nemzeti tanácsadó program egyik szelete a beindított „Magyarország 2000” program. 1999 januárjában szerkesztőbizottságot állítottunk fel annak koordinálására, mit tegyen Akadémiánk azért, hogy a közgondolkodásban a tudományosság jelenlétét és a tudományos gondolkodás döntő súlyát biztosítsuk az évfordulós ünnepségeken, kiadványokban. (Az államalapítás ezredik évfordulója foglalkoztatni fogja a tévét, a rádiót, az egész magyar társadalmat.) Programot fogalmaztunk

* Az ipari forradalomról vö. 1999. február 23. „Az ipari-technikai forradalmak természetéről”.

meg mind az államalapítás millenniumára, mind az Akadémia alapításának 175. évfordulójára.

Idetartozik a *Magyarország leírásának* hétkötetes terve, illetve előkészítése. Még 1997. decemberi közgyűlésünkön elfogadta a közgyűlés azt a tervet, hogy a stratégiai kutatások lezárásaként 7 x 60 íves kötetben elkészítsük Magyarország ezredfordulós állapotleírását. A magyar állam területének természeti (föld, víz, levegő, növény- és állatvilág), társadalmi (gazdaság, hagyomány, kultúra) leírását. A szerkesztőbizottság arról is állást foglalt, hogy a stratégiai kutatások összefoglalójaként 2000-ben arról is rendezzünk konferenciát, mit tett és tesz Akadémiánk, a tudomány a jövő lehetőségeinek feltárása, kihasználása érdekében.

„Magyarország
leírása”

IV. AZ MTA A HAZAI TUDOMÁNY ÉRDEKKÉPVISELŐJE

Tisztelt Közgyűlés!

Végül röviden Akadémiánk harmadik, a hazai tudományosság „érdekképviseelője” funkciójáról.

TUDOMÁNYOS ÉRDEKKÉPVISELET

Szeretnék emlékeztetni arra, hogy az érdekképviseleti funkció ki-mondása és kialakítása akkor vált először szükségessé, amikor a már korábban, 1995–96-ban elkészített „Országgyűlési jelentés a magyar tudomány helyzetéről” című dolgozatot a parlament elé kellett terjesztenünk. A vezetés úgy döntött: megpróbálja elérni, hogy a jelentést plenáris ülésen tárgyalják, ne csak az illetékes bizottságok szűk körű ülésein. Másrészt úgy döntöttünk, hogy kihasználjuk a lehetőséget tudománypolitikai elveink elfogadtatására, egyáltalán, elképzeléseink realitásának le mérésére. Ezért döntöttünk úgy, hogy a jelentést megvitatjuk a politikai pártok parlamenti frakcióival. *A tudomány egyetemes és hazai érdekeinek megfogalmazója kell hogy legyünk az új politikai közegben* – mondtuk. Pártokra való tekintet nélkül, pártok feletti intézményként kell elfogadtatni a tudományt, az Akadémiát. Így fogalmazódott meg 1996 októbere–decembere között az alapelv: az Akadémia – és ugyanígy a magyar tudomány – *minden politikai párttól egyformán távol és egyformán közel helyezkedik el.**

*Egyformán
közel és távol*

*A kutatói
önelvűség*

* Vö. 1996. december 4. „Tudomány, rendszerváltás, politikai konszolidáció”. „A politikai pártoknál” című fejezet.

** Vö. 1998. december 28. „A tudományról szóló országgyűlési viták tanulságai”.

*Tudomány-
politikai
alapelvek* Megértetni a politikai elittel, hogy a *kutatói önelvűség* azért szorul védelemre, mert ez az alapja annak, hogy a tudomány erőt fejthessen ki, és a tudomány segíthesse a közgondolkodást, a politikát, a termelést.**

A szellemi érdekképviselőhez tartozik a magunk *szakmagyakorlásának célmeghatározása* is. Ezen országgyűlési előterjesztés idején győztünk meg korábbi elképzelésünk igazáról: új *tudománypolitikai alapelvekre* van szükség, és a kutatóknak törekedniük kell arra, hogy maguk is beleszólhassanak a tudomány és a tudománypolitika országos helyzet-elemzésébe. Ezért is tűztük ki célul – országgyűlési határozattal alátámasztva, az akkori hét parlamenti párt egyöntetű helyeslésével – azt, hogy készüljön „Tudomány és tudománypolitika az ezredforduló Magyarországon” címmel elemzés. Három kötetet tervezünk, amelynek koncepcióját az 1997. decemberi közgyűlésen terjesztettünk elő, és amelyeknek előkészítése rendben folyik. „A tudomány Magyarországon” című kötet, mely a *diszciplínáviták szövegeit* fogja tartalmazni, szerkesztés alatt áll. A tudománypolitikai kötet elkészült, azt az Akadémián belül tíz bizottság tárgyalta. És előrehaladtak a *magyar kutatóbázis* kataszterének munkálatai, amely összeállítást remélhetőleg 2000-re az olvasók és a használók kezébe adhatunk.*

SZOCIÁLIS ÉRDEKKÉPVISELET

*A tudomány
művelői* Amikor kutatói érdekvédelemről beszéltünk, természetesen nemcsak tudományos érdekképviselőtről beszélünk, hanem az emberek mint szociális lények érdekvédelméről is. 1996–97-ben többször szóltunk erről a programontunkról. Akadémiánknak meg kell fogalmaznia azt, hogy mit tud *tenni a tudomány művelőinek érdekében*. Csak emlékeztetni szeretnék, hogy 1996–97-ben a különböző pótlékokkal sikerült a 300 akadémikus és a több mint 2000 doktor élet- és kutatási minimumát biztosítani, szociális gondjait enyhíteni. (Az akadémikusi pótlékot, a hamarosan ugyancsak emelt doktori pótlékot és az 1998. nyári hónapoktól a nyugdíjas doktorok pótlékát is sikerült a közalkalmazotti bérskálától függetleníteni és a mindenkori minimálbérhez kötni.)

Fontosnak tartottuk a *kutatói életpálya tervezhetőségének* megteremtését. Számba venni, hogy az életút egyes szakaszain milyen színvonalon élhet meg valaki Magyarországon. Milyen *szakmai és milyen anyagi előre-*

* Glatz Ferenc: Tudománypolitika az ezredforduló Magyarországon. Bp. 1998. – A *diszciplínáviták* füzet sorozatban jelentek meg 2000 és 2001-ben. – A kutatói bázis katasztere három kötetben látott napvilágot 2001-ben: „Magyarországi kutatóhelyek. Természettudományok – Élettudományok – Társadalomtudományok”. (Szerk.: Pótó János) Bp., MTA 2001. 271, 279, 357 old.

lépés biztosítása szükséges. Elgondolkodtunk azon, hogy a PhD-sek mintegy 2200 főnyi táborát vajon mi kötheti össze az akadémiai életpályával. (Az ír ismeretes a PhD, az akadémiai doktori és az akadémikus fokozat között. A PhD után csak jóval későbbi életkorban érhető el az akadémiai doktori cím.) Ezt a tudományos életpályán meglévő szakadékokat igyekeztünk áthidalni, amikor elindítottuk a Bolyai-ösztöndíjrendszert, amely – mint ahogy korábban említettem – összekötő kapcsolatot képezne a PhD és a mintegy 2400 akadémiai doktor között. A kutatói életpálya – erről beszéltünk részletesen az 1997. decemberi közgyűlésünkön – elvben tervezhetővé vált, az eddigi zsákutcákat bekötöttük az akadémiai rendszerbe. A szerkezet működőképessége azonban a következő években igazolódhat majd be.

*A kutatói
életpálya
tervezhetősége*

Óriási baj, hogy nem tudtuk elérni a *bérhelyzet korrekcióját*, sem az akadémiai kutatóintézetekben, sem pedig az egyetemi tanszékeken. (A pótlék-, illetve ösztöndíjrendszer, amely 1997-től az egyetemi tanszékeken kiépült, javított ugyan egy bizonyos réteg életkörülményein, ugyanakkor azonban tökéletes keveredést okozott a fizetés, a pótlék és az ösztöndíjak között.)* Nemritkán lehetetlen helyzetet váltott ki a kutatói társadalomban. A kutatói társadalom, az emberek érdeke – dolgozzanak akár kutatóintézetben, akár tanszéken – megköveteli azt, hogy a következő években – és erre van ígéretünk a kormányzattól – a kutatói bérek rendezésére kerüljön sor.

*Elmaradt
bérkorrekció*

NYITÁS A VÁLLALKOZÓK FELÉ

A kutatói társadalom sajátos érdeke az is, hogy a menedzsment állandó kapcsolatot teremtsen a tudományos eredmények felhasználóival. Részben a vállalkozókkal – a vállalati, gazdasági, üzleti szférával –, részben pedig a társadalommal.

Felhasználóink

Vállalkozó és kutató kapcsolatában magatartásváltásra van szükség. Számunkra, kutatók számára a vállalati megrendelés vagy eredményeink felhasználása a vállalkozók-termelők, könyvkiadók stb. részéről nem egyszerűen „tudományos háztájit” jelent. (Ahogy ezt tévesen gondoltuk az 1980-as években.) Hanem azt jelenti: tudomásul vettük, hogy a vállalati megrendelések tudományos-szakmai kihívásokat is közvetítenek felénk.**

*Magatartás-
váltás*

Ezért tehát fontos megfogalmaznunk a kutatás és vállalkozók közötti érdekezésszerűséget. De fontos megfogalmazni az érdekkülönbsége-

* 1997. december 15. „Folyamatosság és megújulás. (Közgyűlési beszámoló)”. Vö. a „Bér, pótlék, honorárium, ösztöndíj” c. fejezetben mondottakkal!

** Vö. 1997. november 3. „Nyitás a társadalom, a közélet és a vállalkozók felé”.

ket is. Tudomásul kell venni, hogy a tőkét más szempontok vezetik, mint a kutatást. A tőkét mindig is a profitszerzés motiválja. Megrendeléseiben is. Kötelességünk figyelmeztetni az államot: a hazai kutatói társadalom és tudomány életben tartása nem hárítható csak a piacra. Még az alkalmazott tudományok esetében sem. Sőt, a piacgazdaságra való átmenet korában, amelyben most élünk, nem lehet még a fenntartás nagyobb hányada sem a piac feladata.*

Érdekeltté tenni A vállalkozásokat viszont *érdekeltté kell tenni* abban, hogy tőlünk, magyarországi kutatóktól rendeljen meg új eljárásokat. Ehhez viszont meg kell ismertetni a vállalkozói társadalommal kutatóműhelyeinket, hogy tudják, mire alkalmas a magyar kutatóbázis. Ez egyik törekvésünk. De javaslatokat teszünk az államnak is, hogy olyan adókedvezményi rendszert és olyan tudományfinanszírozást valósítson meg, amely a piacgazdaságban kiegyensúlyozza a vállalat és a kutatóbázis viszonyát. Meg kell győznünk az országgyűlési képviselőket, a politikai elitet, hogy kevés az az adókedvezmény, amelyet 1997-ben kivívtunk. (Akkor 20%-os adókedvezményt kapott az, aki a hazai K+F szférába fektet be, itt rendel meg.) Meg kell próbálnunk a kutatóbázis állami támogatása és a vállalati megrendelések között bizonyos egyensúlyt teremteni.

Kezdeti eredmények születtek az elmúlt években egyes tudományágakban. A kémia, a fizika, az agrártudományok megrendelőivel tárgyalt a vezetés.

A „multik” A közelítés egyik eredménye az is – amiről érintőlegesen szóltam az új akadémiai díjrendszer kapcsán –, hogy köztestületünkhöz mintegy 30 millió forint díjat delegált a vállalkozói szféra (General Electric, MÁV, Paksi Atomerőmű Rt., MOL, Richter Gedeon Rt., Peter Munk stb.) Tisztában vagyunk azzal, hogy ezek csak a kezdeti lépések, de reményt keltőek.**

NYITÁS A TÁRSADALOM felé

Láttatni hasznunkat Végül, tisztelt Közgyűlés, nem feledkezhetünk el arról, mennyire fontos a hazai tudomány képviselete azokon a fórumokon, ahol a társadalom láthatja a *tudomány hasznosíthatóságát* és a kutatómunka szépségeit. Azt mondtuk korábban: a tudományos kutatás csak akkor lehet eredményes, ha a *tudomány művelése önelvű*. De mindig is mondtuk: a

* Vö. erre 1996. december 12. „Tudományos-technikai forradalom – tudománypolitika – Akadémia.” „Finanszírozás” c. fejezet.

** Vö. erre 1998. április 8. „Agrártudomány, kutatóintézetek és szolgáltatás”; 1998. május 7. „Kémiai kutatás, kutatóintézetek, vállalkozók”; 1999. február 26. „A termelés és a kutatószervezet közelítése érdekében”.

tudomány művelése nem lehet öncél. Az önelvűség nem öncélúságot jelent. Figyelnünk kell arra, hogy a társadalom mit és hogyan használhat eredményeink közül. És arra: miként látja a tudomány társadalmi érték-képző voltát. Csak így teremthető meg a tudásalapú értékrend, amelyet megfogalmaztunk 1996 őszén. A társadalom széles köreinek be kell látnia, hogy ma már az élet minden egyes kis eresztékébe beépül egyfajta tudásanyag, amely viszont folytonos korszerűsítést igényel.

A tudomány elfogadtatása a társadalommal – ez a szándék szülte a „nyitott Akadémia” program megfogalmazását. Ezért indítottuk el a *Magyar Tudomány Napját* 1997-ben, és ez a szándék szülte az Ismeretterjesztő Bizottság kerekasztal-konferenciáit, amelyek, reméljük, az új klub kínálta programokkal együtt mind szélesebb körök érdeklődésére tarthatnak majd számot.* Ha egyszer megvalósul a tudásalapú értékrend – amelynek hirdetését nem szabad feladnunk –, akkor az részben a tudomány hasznosságának elismerését jelenti majd. És részben annak elismerését is, hogy mi, kutatók, mint állampolgárok, valóban *tettünk valamit* a magyar társadalom versenyképességéért.

*Az önelvűség
nem öncél*

*Magyar
Tudomány
Napja*

V. CSAK SZABADON SZOLGÁLHAT A SZELLEM

Tisztelt Tagtársaim!

Áttekintve az Akadémia hármaskör-funkcióját: azt, hogy mi történt a tudományos műhelyben, mit tettünk a nemzet tanácsadójaként, a tudomány érdekképviseelőjeként, akkor az 1996. decemberi közgyűlés megállapításait e területeken érvényesnek tekintjük. A jelen beszámolóban felsorolt eredmények és hiányosságok tanulságait három mondatban összegezhetjük.

1. Folytatni mindazt, ami az elmúlt 150 esztendő Akadémiájából tudományosan és szervezetenként folytatható (mindenekelőtt a kutatói gondolkodás minőségének biztosítására tett erőfeszítéseket.)

2. Befejezni tudni bizonyos programokat, és azokat a múlt részévé tenni.

3. Tudni újat kezdeni a – sokszor nem belátható – jövőben.

A jövőről töprengve, tisztelt tagtársaim, mindnyájunkat nyugtalan-ság tölt el. A jövő hetekre, hónapokra, sőt a jövő esztendőkre gondolva, térségünk konfliktusait, megrázkódtatásait látjuk. Nem tudjuk biztosan, hogy mindaz, amiről beszéltünk, mindaz, amit tettünk – tagtársaim vagy a vezetőség –, valóban folytatható, valóban befejezhető lesz-e. És az eset-

*Folytatni,
befejezni,
újat kezdeni*

* 1997. november 3. „Nyitás a társadalom, a közélet és a vállalkozók felé”.

leges újabb nemzetközi konfliktusok milyen kényszerlépéseket diktálnak majd számunkra. Egyben azonban biztos vagyok – és ezek most már nem a beszámoló, hanem az elnök személyes mondatai –: a szellem csak akkor szolgál, ha szabad. Fiatal, Eötvös-kollégista koromban idősebb barátaim ezt így mondták: „szabadon szolgál a szellem”. Most, látva azokat a változásokat, amelyek térségünkben, látva azokat a feszültségeket, amelyek hazánkban és a határokon túl élő nemzettársainkban is élnek, csak annyit tehetek az Eötvös-kollégiumi mondathoz: *csak* szabadon szolgálhat a szellem.

Köszönöm figyelmüket.

Kézirat. Magnóról leírt szöveg.